

AB TAM ÜYELİK SÜRECİNDE TÜRKİYE'NİN ÇEVRE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMLER

Doç. Dr. Uğur YILDIRIM

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü

Doç. Dr. Sevim BUDAK

İstanbul Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü

Özet

3 Ekim 2005 tarihinden itibaren AB, Türk çevre politikasına yön vermektedir. Bu çalışmada Müzakere Çerçevesi Belgesi kapsamında AB'nin çevre politikası alanında müzakere sürecine yönelik beklentileri ve AB'nin Türk Çevre Politikası Üzerine Etkileri ortaya konacaktır. Ayrıca 2007 ve sonrasında ışık tutacak bazı belgelerin incelenmesi ve bunun Türkiye'nin çevre politikası üzerine etkileri değerlendirilecektir. Bu çalışmada, resmi belgelerin derlenmesi, konuya ilişkin yerli ve yabancı kaynakların taranması, bilgilerin kuramsal bir çerçevede değerlendirilmesi yöntemi uygulanacaktır.

Bu çalışmanın amacı; çevre alanı başta olmak üzere siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşamda olumlu/olumsuz yönleriyle bir değişim süreci başlatacak olan AB'ye tam üyelik sürecinin Türkiye'nin çevre politikası üzerinde sağlayacağı değişimleri tartışmak olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Türk Çevre Politikası

CHANGES IN TURKISH ENVIRONMENTAL POLICIES IN THE PROCESS OF TURKEY'S FULL ACCESSION TO EUROPEAN UNION

Abstract

EU has led the Turkish Environmental Policies since 3rd of November 2005. In this study, the expectations of EU regarding negotiation process under the negotiation framework document and EU' effect on Turkey' environmental policies will be presented. Besides, some important documents will be analyzed in order to shed light to 2007 and beyond and to evaluate the effects on Turkey's environmental policies. To achieve these objectives outlined above, the information collected from various sources such as official documents, local and international articles and documents will be analyzed and evaluated from theoretical perspectives.

The aim of this study is to discuss the process of changes with respect to social, political, cultural, economical and environmental policies of Turkey initiated by Turkey' full accession to EU.

Key Words: European Union, Turkey Environmental Policies

Giriş

Son dönemde hem küreselleşme hem de çevrenin korunması konusu dünya gündeminin en önde giden konu başlıklarındandır. Küreselleşme çerçevesindeki ekonomik ve siyasi gelişmeler, çevreyi önemli ölçüde etkilemekte, buna karşılık çevrenin korunması konusundaki yoğun çalışmalar küreselleşmenin bu olumsuz etkilerini tabir yerinde ise dizginlemektedir. Çevre sorunları ise doğası gereği gittikçe çok daha fazla küresel nitelik kazanmakta, uluslararası toplum ise çözümünün o ölçekte olmasını istemektedir. İşte tam da bu nedenlerle uluslararası aktörler olarak sıralayabileceğimiz Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü, BM gibi küresel ölçekli örgütler ile OECD gibi bölgesel işbirliği örgütleri ve Avrupa Birliği (AB) gibi ulus üstü örgütler, çevre konusunda önemli çalışmaları organize etmek ve hatta uygulamaya geçirmede lider rolü üstlenmekte, bu anlamda tüm bu gelişme ve çabaların diğer ülkeleri olduğu gibi Türkiye'yi de etkileyeceği öngörülmektedir. Yukarıda adı anılan örgütler içerisinde çevresel sorunlarda en güçlü ve etkili görüneni şüphesiz AB'dir. Bu nedenle çalışmada diğer örgütler ihmal edilip, AB ele alınacak ve çevre alanı başta olmak üzere siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşamda olumlu/olumsuz yönleriyle bir değişim süreci başlatmış olan Birliğe tam üyelik sürecinin Türkiye'nin çevre politikası üzerindeki etkisini tartışmak amaçlanmaktadır.

AB'nin, adaylığa resmen kabul ettiği ve müzakerelere başlayacağını ilan ettiği 3 Ekim 2005 tarihinden itibaren Türk çevre politikasına yön verdiği bilinmektedir. Bu çalışmanın amacı başta Müzakere Çerçevesi Belgesi olmak üzere AB'nin müzakere süreci esnasında ve özellikle 2007 İlerleme Raporu'nda Birliğin Türkiye'den çevrenin korunmasına yönelik beklentileri ile bugün ve gelecekte Türk Çevre Politikası üzerine etkilerini ortaya koymak olacaktır. Bu taleplere Temmuz 2007 seçimleri ile yeniden iktidar olan AKP'nin yanıtı araştırılacak, bu amaçla özellikle AKP seçim beyannamesindeki görüşlere müracaat etmek yanında 60. hükümet programında çevre adına taahhüt edilenler ile bunların AB çevre mevzuatına uyumu analiz edilecektir. Yazarlar, bu çalışmanın olası sonuçlarının her şeye rağmen çevre politikası alanında yapılacak ilave düzenlemelerin bir değişim sürecini başlatacağı kanaatindedirler.

Türk Çevre Politikasına Yön Veren AB Çalışmaları

Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğunun 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Temmuz 1959'da Topluluğa üye olmak için başvurmuş, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde oybirliği ile AB'ne aday ülke olarak kabul edilmiştir. 2004 yılının Aralık ayında Brüksel'de yapılan AB Konseyi Zirvesi'nde, Türkiye ile müzakerelerin 3 Ekim 2005 tarihinde başlamasına oybirliğiyle karar verilmiştir. Bu karar neticesinde ve Avrupa Komisyonu'nun 6 Ekim 2004'te hazırladığı rapor ve tavsiye kararı doğrultusunda

“Katılımcı Ülke (Accesion Country)” statüsüne sahip olan Türkiye'nin; Katılım Ortaklığına uyum sağlamak için hazırlanacak çevre strateji dokümanında kısa, orta ve uzun vadeli hedefleri ortaya koyması ve bu doğrultuda çevre müktesebatını uygulaması gerekmiştir.

3 Ekim 2005 tarihinden bu yana AB, Türk çevre politikasına bazı resmi belgeler ile yön vermektedir. Bunlar başta Müzakere Çerçeve Belgesi, Komisyonun Genişleme Stratejisi ve Katılım Ortaklığı Belgesidir. İlave olarak her yıl yayınlanan ilerleme raporları ile son yılda yaşanan gelişmeler ve eksik bulunan konulara dikkat çekilmektedir. O nedenle bu çalışmada Türkiye 2007 İlerleme Raporu'nun da incelenmesi gerekli görülmüştür.

Müzakere Çerçeve Belgesi

AB, 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye ile yürüteceği katılım müzakerelerinin temel esaslarını belirleyen “Müzakere Çerçeve Belgesi”ni (www.abgs.gov.tr, 2007) kabul etmiştir. Esas olarak, 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi kararları üzerine oluşturulan bu belge, süreç boyunca yaşanan gelişmeler ve üye ülkelerin tutumları doğrultusunda şekillenerek nihai halini almıştır.

23 maddeden oluşan Müzakere Çerçeve Belgesi, müzakereleri düzenleyen ilkeler, müzakerelerin esasları ve müzakere usulleri olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır.

Türkiye açısından öncelikle Müzakere Çerçeve Belgesinin 2. maddesinde yer alan “*müzakerelerin ortak hedefi üyeliğidir*” ifadesi önem arz etmektedir. Bu ifade, uzun ve zorlu olacağı en başından bilinen, ancak sonucunda topyekûn bir dönüşüm sağlayacak bir sürecin başlangıcını ifade etmektedir. İkinci olarak Müzakere Çerçeve Belgesi, ilgili tarafların isteklerinin *bir bölümünü* elde ettikleri bir *uzlaşma metni* olarak değerlendirmektedir. Bir yandan, 25 üye ülkenin farklı önceliklerini birleştiren, diğer yandan da Türkiye'nin beklentilerine cevap verebilen bir metne ulaşmak, AB açısından da son derece zor olmuştur. Bu nedenle, çerçeve metin içinde yoruma açık *gri alanlar* ortaya çıkmıştır. Katılım müzakerelerinin sağlıklı bir zeminde yürütülebilmesi için her şeyden önce bu konuların netleştirilmesi gereklidir (www.ikv.org.tr, 2007).

Üçüncü olarak Müzakere Çerçeve Belgesiyle Birlik nükleer güvenliğe ve çevrenin yüksek seviyede korunmasına büyük önem atfettiğini vurgulamak suretiyle ilgili alanlarda Türkiye tarafından girişilecek faaliyetlerde bu konunun mutlaka dikkate alınacağını üst perdeden ifade etmiştir. Bu, müzakere sırasında çevrenin korunması konusunun göz ardı edilemeyeceği, aksine konuya daha fazla vurgu yapılacağı anlamına geldiğinden, Türkiye'nin sadece çevresel faaliyetleri değil, çevreyi etkileyen diğer iktisadi faaliyetleri de çevre odaklı olarak değerlendirilecek ve etki altına alınabilecektir.

2005 Genişleme Stratejisine Göre Türk Çevre Politikası

Avrupa Toplulukları Komisyonunun 2005 Genişleme Stratejisinde¹ Türkiye'nin yasal düzenin kabulü ve uygulanması konusunda çeşitli alanlarda ilerleme kaydetmiş olmakla birlikte birçok alanda henüz erken bir aşamada olduğu ve tüm alanlarda da ilave çalışmalara ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır. Bu alanlar içerisinde Strateji Belgesi "çevre" konusunu da saymaktadır.

Genişleme Stratejisi Belgesine göre² Türkiye çevre konusunda sınırlı ilerleme sağlamıştır. Devam eden ifadede "müktesebatla uyumun ileri olduğu atık yönetimi ve gürültü dışında, müktesebatın iç hukuka aktarılması konusunda genel düzeyin düşük olduğu" belirtilmektedir. Uygulamanın zayıflığı Birlik için halen endişe kaynağı olarak görülmektedir. İlave olarak Türkiye, çevre politikasını diğer politikaların (www.abgs.gov.tr, 2007)³ saptanması ve uygulanmasıyla bütünleştirecek yeni bir yaklaşım biçimini bir an evvel benimsemeli ve hayata geçirmelidir. Buradaki tespitler, AB'nin "yüksek düzeyli" ve diğer politika alanlarıyla "bütünleştirilmiş çevre koruma politikası" ilkesinin bir gereğidir. Türkiye tam üye olmak istiyorsa diğer politika alanlarıyla çatışmış izlenimi verse bile yüksek seviyeli ve bütünleşmiş çevre koruma anlayışını içselleştirmek zorundadır.

2008–2009 yıllarını kapsayan genişleme stratejisinde* tüm adayların gerekli ekonomik ve politik ilerlemeleri sağlayıp kriterleri yerine getirdikleri takdirde tam üyeliğin gerçekleşeceği bildirilmektedir. Genişleme stratejisi Türkiye ve çevre açısından incelendiğinde; AB'ye göre, Türkiye üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetini geliştirmiştir.

2007 Katılım Ortaklığı Taslağına Göre Türk Çevre Politikası*

AB Konseyi, 23 Şubat 2006 tarihinde, Komisyon'un 9 Kasım 2005 tarihinde sunulan önerisine dayanarak Türkiye'nin gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı'nı kabul etmiştir. Konsey, Komisyon'un teklifi üzerine ve nitelikli çoğunluk ile Katılım Ortaklığı'nda yer alan ilkelere, önceliklere, orta vadeli hedeflere ve şartlara ve aynı zamanda bunlarla ilgili uygun düzenlemeleri yapmaya karar verme yetkisini veren 390/2001 sayılı Konsey Tüzüğü hükümlerine dayanmaktadır. Bu Türkiye'nin dördüncü Katılım Ortaklığı Belgesidir. Ortaklık, kısa vadeli ve orta vadeli öncelikleri içermektedir.

¹ Bknz. Brüksel 9 Kasım 2005 COM (2005) 561, s.5

² Bknz. aynı belge, s. 34

³ Burada kastedilen enerji, sanayi, ulaştırma, turizm gibi çevreyi etkileyecek politika alanlarıdır.

* Detay için bknz. (<http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/article/ab-2008-2009-genisleme-stratejisi-aciklandi>, 08.12.2009) ve www.bumko.gov.tr/TR/dosyagoster.aspx?DIL=1&BELGEANAH=11034&DOSYASIM=2008-genisleme-strateji-kaqidi.doc, (08.12.2009)

* http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/turkiye_kat_ort_belg_2007.pdf, Erişim Tarihi:28.11.2007

Türkiye'deki yetkili merciler, Katılım Ortaklığı'na karşılık vermek maksadıyla, Türkiye'nin bu amaca ulaşmak için alacağı belirli önlemleri ve takvimi içeren bir plan hazırlayacaklardır. Komisyon, öncelikleri uygulama konusundaki ilerlemeyi düzenli olarak izleyecektir.

Katılım Ortaklığı Belgesinin öncelikleri, ilgili mali araçlar, özellikle Katılım Öncesi Yardım Aracını (IPA) onaylayan 17 Temmuz 2006 tarihli ve 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü kapsamında sağlanmaya devam edilecek olan Topluluk mali yardımlarının programlanması için temel teşkil etmektedir.

AB Konseyi, Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşmayı göz önünde tutarak, Katılım-öncesi stratejisi çerçevesinde Türkiye'ye yardıma ilişkin ve özellikle bir Katılım Ortaklığı'nın kuruluşuna dair 26 Şubat 2001 tarihli ve 390/2001 sayılı Konsey Tüzüğü ile bunun 2. maddesi ile Komisyonun önerisini göz önünde tutarak ve bazı hususları dikkate alarak şu hususlar kararlaştırılmıştır.

- Türkiye için Katılım Ortaklığı belgesinin ilkeleri, öncelikleri, orta vadeli hedefleri ve şartları sıralanmıştır.
- Katılım Ortaklığı belgesinin uygulanması Ortaklık Anlaşmasıyla kurulan organlarca ve Komisyon'un yıllık raporları temelinde Konsey tarafından incelenecek ve izlenecektir.

Belgenin girişinde, Avrupa Konseyi'nin (Avrupa -Devlet ve Hükümet Başkanları-Konseyi), 1997 Aralık ayında Lüksemburg'da yapılan toplantısında, Katılım Ortaklığı'nın, aday ülkeye yönelik her türlü yardımı tek bir çerçeve içerisinde harekete geçirecek şekilde, güçlendirilmiş katılım öncesi stratejinin anahtar bir unsuru olmasını kararlaştırdığına dair bilgiye yer vermektedir. Bu bağlamda Topluluk, yardımlarının, katılım hedefini dikkate alarak belli sorunların aşılmasına yardımcı olmak üzere her bir aday ülkenin belirli ihtiyaçlarına yönelik olmasını hedeflemektedir. Bu Türkiye'ye yapılacak yardımlar için de geçerli olan bir koşuldur.

Türkiye için ilk Katılım Ortaklığı, Konsey tarafından Mart 2001 tarihinde kabul edilmiştir. Komisyon'un genişlemeye ilişkin Ekim 2002 tarihli Strateji Belgesinde, Komisyon'un Türkiye için gözden geçirilmiş bir Katılım Ortaklığı önereceği belirtilmiştir. Gözden geçirilmiş bir Katılım Ortaklığı Mart 2003 tarihinde Komisyon tarafından sunulmuş ve aynı yıl Mayıs ayında Konsey tarafından kabul edilmiştir. Komisyon Ekim 2004 tarihli tavsiyesinde, siyasi reform sürecinin devamlılığının ve geri dönülemez nitelikte olmasının garanti altına alınması görüşüyle, AB'nin siyasi reformları yakından takip etmesi gerektiğini önermiştir. Komisyon, özellikle gözden geçirilmiş bir Katılım Ortaklığı'nın 2005 yılında kabul edilmesini önermiştir. Ortaklık belgesinde yer alan kısa vadeli önceliklerin uygulanmasında beklenen ilerleme takip edilerek, her yıl ortaklık belgesi güncellenecektir. Bu yüzden Komisyon Katılım Ortaklığı Belgesinin yenilenmesini önermektedir. Ayrıca, Türkiye'nin Katılım

Ortaklığının önceliklerine hitap etmesi öngörülen bir takvim ve belirli tedbirleri içeren bir plan geliştirmesi beklenmektedir.

Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye'ye üyelik için hazırlıklar sırasında yardımcı olmak üzere kullanılacak bir dizi politika aracı açısından zemin hazırlamaktadır. Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı özellikle gelecek siyasi reformlar için bir temel ve gelecekte kaydedilecek ilerlemenin ölçülmesi açısından bir kıstas teşkil edecektir.

Bu belgede kabul edilen ilkeler ve Türkiye için belirlenen öncelikler, 1993 Kopenhag Avrupa Konseyi tarafından belirlenen kriterleri ve 3 Ekim 2005 tarihinde Konsey tarafından kabul edilen müzakere çerçevesindeki gereklilikleri karşılama kapasitesi ile ilgilidir.

Bu Katılım Ortaklığında sıralanan öncelikler, ilgili ülkenin birkaç yıl içinde bunları tamamlayabileceği veya kayda değer bir şekilde daha ileri götürebileceği yönündeki gerçekçi beklenti temelinde seçilmiştir. Bir veya iki yıl içerisinde yerine getirilmesi beklenen kısa vadeli öncelikler ile üç veya dört yıl içerisinde yerine getirilmesi beklenen orta vadeli öncelikler arasında bir ayırım yapılmıştır. İlgili öncelikler hem mevzuat hem de uygulamayla ilgilidir.

Gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye'nin üyelik hazırlıkları ile ilgili öncelikli alanları belirlemektedir. Bununla beraber Türkiye, ilerleme raporlarında belirtilen tüm konulara eğilmeli ve siyasi reform sürecini, geri dönmeyeceğini garantileyecek ve ülke çapında ve idarenin tüm seviyelerde aynı şekilde uygulanmasını sağlayacak şekilde sağlamlaştırmalıdır.

Çevre konusunda kısa vadeli öncelikler olarak aşağıdaki tespitler yapılmış ve öneriler getirilmiştir;

- Müktesebatın kademeli olarak iç hukuka aktarılması, uygulanması ve yürürlüğe girmesi için, kilometre taşlarının ve takvimin belirlendiği ve ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde gerekli kurumsal kapasitenin ve mali kaynakların oluşturulmasına yönelik planları da içeren kapsamlı bir stratejinin kabul edilmesi,
- İdari kapasitenin güçlendirilmesinin yanı sıra, özellikle, sınır aşan durumları da içeren çevresel etki değerlendirmesi gibi yatay ve çerçeve mevzuatın iç hukuka aktarılması, uygulanması ve yürürlüğe konmasına devam edilmesi,
- Ulusal Atık Yönetimi Planının kabul edilmesi.

Çevre konusunda orta vadeli öncelikler olarak ise aşağıdaki öneriler yapılmıştır;

- Çerçeve mevzuatı, uluslararası çevre sözleşmeleri ile doğa koruma, su kalitesi, kimyasallar, endüstriyel kirlilik, risk yönetimi ve atık yönetimi ile ilgili müktesebatın iç hukuka aktarılmasına ve uygulanmasına devam edilmesi,

- Çevresel gereksinimlerin diğer sektörel politikalara entegre edilmesinin takibi.

Katılım Ortaklığı Belgesinde belirtilen önceliklere yönelik mali yardım, iki mali araç vasıtasıyla sağlanacaktır. 2006 yılında ve öncesinde kabul edilen programlar, Türkiye için katılım öncesi mali yardıma ilişkin 17 Aralık 2001 tarihli ve 2500/2001 sayılı Konsey Tüzüğüne göre uygulanacaktır. 2007 itibarıyla kabul edilen proje ve programlar ise 1085/2006 sayılı ve 17 Haziran 2006 tarihli Konsey Tüzüğüne (IPA) göre uygulanacaktır. Her iki araç uyarınca da, Komisyonun alacağı finansman kararlarını takiben Türkiye ve Komisyon arasında finansman anlaşmaları imzalanacaktır. Finansman anlaşmaları, somut programların uygulanabilmesi için yasal dayanak işlevi görmektedir. Türkiye ayrıca çok ülkeli ve yatay programlardan da fon elde edebilecektir.

Türkiye'nin katılım öncesi araçlar vasıtasıyla projelerin finansmanına yönelik Topluluk yardımından faydalanması; Türkiye'nin AT-Türkiye Anlaşmalarından kaynaklanan taahhütlerine uyması, Kopenhag kriterlerini etkili bir biçimde karşılaması ve özellikle işbu revize edilmiş Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan önceliklerin yerine getirilmesi doğrultusunda ilerleme kaydetmesi şartına bağlıdır. Bu genel şartların yerine getirilmemesi durumunda Konsey, (AT) 2500/2001 sayılı Tüzüğün 5. maddesine ya da 1085/2006 Konsey Tüzüğü'nün (IPA) 21. Maddesine dayanarak mali yardımın askıya alınmasına karar verebilir. Her bir yıllık programa özel koşullar da eklenir. Finansman kararlarını Türkiye'yle imzalanacak bir finansman anlaşması takip edecektir.

Katılım Ortaklığı Belgesinin uygulanması, Ortaklık Anlaşmasıyla oluşturulmuş mekanizmalar kullanılarak ve Komisyonun İlerleme Raporları vasıtasıyla incelenir.

En son 18.02.2008 tarihli Türkiye ile Katılım Ortaklığının Kapsadığı İlkeler, Öncelikler ve Koşullara Dair Konsey Kararı, AB Resmi Gazetesinin 26.02.2008 tarihli L 51/4 sayılı nüshasında yayınlanarak Kararın dördüncü maddesi uyarınca 1 Mart 2008 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir*.

Tüm bu öneriler ve şartlar bir arada düşünüldüğünde Türkiye'nin çevre konusunda önünde yapacak daha çok işi olduğu söylenebilir. Buna karşın Türkiye'nin iktidar partisinin Temmuz 2007 seçimlerinden önce ve sonra meseleyi doğru algılayıp algılamadığını ve yanıtların ise yerinde olup olmadığını saptamak için önce seçim beyanmesine ve ardından tekrar iktidara geldiğinde oluşturduğu hükümet programında çevrenin korunmasına yaklaşımına bakmak gerekmektedir. Aşağıda yapılan çalışmalar irdelenecektir.

* Bkz. http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdavlikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf, Erişim Tarihi:10.01.2009

AKP Seçim Beyannamesinde Çevrenin Korunması ve AB Uyumu*

AKP, seçim beyannamesinde öncelikle bir önceki dönemde çevre konusunda gerçekleştirdiği hukuki düzenlemeleri ve icraatları tek tek saymıştır. Buna göre iktidarı döneminde aşağıdaki gelişmeleri gerçekleştirmiştir:

- Yeniden düzenlenen Türk Ceza Kanunu'na, çevre kirliliği ve imar kirliliği ile ilgili cezai yaptırımlar konulmuştur. Ancak aynı düzenlemenin sonunda bu hükümlerin iki yıl sonra uygulamaya konulacağı eklenmiştir.
- Değişen şartlara uyum sağlamak üzere hazırlanan Çevre Kanunu, gündeme alınarak on yıllık bir gecikmeyle de olsa, yasalaştırılmıştır. "Yeni Çevre Kanunu ile hukukumuzun çağdaş standartlarda bir çevre anlayışı kazandırdık" ifadesi AKP iktidarına aittir. Bu anlayışa ilave olarak ikincil düzenlemeler, kurumsal kapasite geliştirici çalışmalar ve yeni finansman modelleri ile bu genel çerçeveyi güçlendireceklerini vaat etmektedirler. Ancak Çevre Mühendisleri Odası başta olmak üzere çeşitli sivil toplum örgütleri, yapılan yeni yasanın birbirleriyle çelişen hükümleri bünyesinde barındırdığı ifade edilmiştir.
- Kentsel çevrenin korunması amacıyla "Kentsel dönüşüm yasaları" çıkarılmıştır. Ancak bu konuda kamuoyu ve meslek odaları aynı kanaati paylaşmamaktadırlar.
- AB uyum süreci içinde, eksik bulunan ikincil mevzuatın önemli bir kısmının tamamlandığı iddia edilmektedir. Ancak AB ilerleme raporlarında eksikliklerden bahsedilmektedir.
- Sürdürülebilir kalkınma anlayışı içinde, çevre alanı ile rekabet ve sanayileşme arasında gerekli dengenin gözetildiği ifade edilmektedir. Yatırımlarımızın hızlandırılması için Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) sürecinde bürokrasi azaltılmıştır denilmektedir. Oysa Çevre ve Orman Bakanlığının web sitesinde ÇED süreci tamamlanarak ÇED OLURLU belgesi alan firmaların sayısı ile Bakanlık personel sayısı ve ÇED süreci kıyaslandığında, sadece bürokrasinin değil ÇED sürecinin de kısaltıldığı izlenimi doğmaktadır.
- Doğal kaynaklarımızı korumak ve gelecek nesillere aktarmak en temel görevlerimiz arasındadır. Bu temel görev çerçevesinde, su kaynaklarını kirlenmeye karşı korumak için, tüm sanayi ve belediyelere 'Çevre Kanunu' ile atık sularını arıtma mecburiyeti getirilmiş ve bu konuda ağır cezai yaptırımlar öngörülmüştür. 41 Organize Sanayi Bölgesinin atık su tesisi

* <http://www.akparti.org.tr/beyanname.doc>, Erişim Tarihi:15.11.2007

tamamlanmıştır denilmektedir. Bu çok önemli sorun kısmen çözülmekle beraber, arıtmaların çalıştırılıp çalıştırılmadığının da denetlenmesi gerekir.

- AK Parti iktidarında, katı atıklar (çöpler) için vahşi depolama yerine modern, düzenli depolama sistemleri teşvik edilmiş ve desteklenmiştir. Bu kapsamda belediye birlikler vasıtası ile başlatılan 31 adet bütünleşmiş katı atık bertaraf tesisi tamamlanmaktadır.
- Hava kirlenmesinin yaşandığı kentlerimizde, kirliliğin önlenmesi için, öncelikle doğalgaz verilmesi temin edilmiştir. Kentlerde temiz yakıt kullanılması yönünde yönlendirici teşvikler verilerek kentlerimizde, ısınmadan kaynaklanan hava kirliliğinin önüne geçilmiştir. Özellikle yaz aylarında büyük kentlerde meydana gelen egzoz gazı kirliliğine mani olmak için, temiz yakıt ve bakımlı araç kullanımı teşvik edilmiştir.
- Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından, bütün illerimizde günün 24 saatinde hava kirliliğini izleme ağı oluşturulmuştur. Benzer bir izleme ağı deniz kirlenmesini kontrol için kurulmuştur. Halen ülkemiz kıyıları 104 noktadan çeşitli kirlilik parametreleri bakımından izlenmektedir.
- Ormanlık alanında devlet ormancılığından, millet ormancılığına geçiş için 56 ilde Kent Ormanı kurulmuş ve kent ortamında yaşayan insanımıza, yeni mesire alanları kazandırılmıştır.
- Küresel iklim değişikliğine ve erozyona karşı en önemli tedbirlerden biri olan orman alanlarının korunması ve genişletilmesi, AKP iktidarlarının öncelikleri arasında yer almıştır. Ağaçlandırma faaliyetlerine hız verilmiş, daha önce yılda ortalama ağaçlandırılan alan 75.000 hektar iken, dönemimizde ortalama 400.000 hektar olmuştur. Ülkemiz Dünya'da orman alanlarını artıran ülkeler arasına girmiştir.
- AKP, insanlarımızın sağlıklı ve güvenli konutlara, temiz bir çevreye kavuşmasını sağlamak için yoğun çaba sarf etmektedir.
- Elektrik enerjisi üretiminde kurulu gücümüz 2002 yılında 31.757 MW iken yapılan yatırımlarla 2006 yılında 40.000 MW düzeyine ulaşmıştır. Kurulu gücün artırılmasında iç kaynaklara yönelmeyi sağlamak ve çevre kirliliğini önlemek amacıyla iktidarımız döneminde Yenilenebilir Enerji Kanunu çıkarılmıştır. Böylece ülkemizin hidrolik ve rüzgâr potansiyelinin özel sektör eliyle yatırıma dönüştürülmesi desteklenmiştir. Ancak aynı iktidar çok yeni tarihli olarak Nükleer Enerji santrallerinin yapımına izin veren yasayı çıkarmaktan da geri kalmamıştır.
- Enerji Verimliliği Kanunu ve Jeotermal Kanunu'nun çıkarılmasıyla talep tarafında enerji tasarrufu, arz tarafında ise iç kaynakların kullanımının sağlanması yönünde yeni adımlar atılmıştır.

- Çevrenin korunmasında Anayasamızda ifadesini bulan “sağlıklı ve dengeli çevrede yaşama hakkı”, politikalarımızın temelini oluşturmaktadır. Kullanan-kirleten öder, sürdürülebilir kalkınma, kamu-özel işbirliği, çevre bilincinin yaygınlaştırılması ve katılımcılık bu alandaki temel ilkelerimiz arasındadır diyen AKP, sivil Anayasa olarak tanıtılan yeni anayasanın çevrenin korunmasını düzenleyen hükümlerinde maalesef yaptığı değişiklikle sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı ibaresini kaldırmış ve çevrenin korunması bakımından AB kriterlerinden geri gidilmesine izin vermiştir.

Daha sonra AKP, seçim beyannamesinde yeni dönemde çevre konusunda yapılacak hukuki düzenlemeler ve icraatlara yer vermiştir.

- Sanayi sektörü çevre normlarına uygun üretim yapar hale gelecektir.
- Kırsal alanda çevre gibi tarım dışı faaliyetler desteklenecektir.
- Temiz çevreye sahip bölgelerde organik hayvancılık, organik sebze-meyve üretimi, arıcılık uygulanacaktır.
- Genetik olarak değiştirilmiş organizmalar ve ürünlerin üretiminde insan sağlığı ve çevrenin korunması konusunda Biyogüvenlik Kanunu çıkartılacaktır
- Balıkçılık sektöründe; Deniz balıkçılığına yönelik hukuki, kurumsal ve teknik çalışmaları hızlandırarak, yetiştiricilik faaliyetlerinin çevreye duyarlı bir şekilde yürütülmesi sağlanacaktır.
- Yaşanabilir kentler, gıda güvenliği, hayvanların korunması, bitki sağlığı ve temiz çevre gibi, yaşam kalitesini artıran alanlardaki çabalar kararlılıkla sürdürülecektir.
- Türkiye, yaşadıkları hayattan memnun insanlar ile sağlıklı ve güvenli çevreye sahip bir ülke olacaktır.

AKP yeni dönemde;

- Enerji tüketen ürünlerin daha tasarım aşamasında çevreyle uyumunun sağlanmasını,
- Köy ve kentlerimizde içme suyunun kalitesinin artırılması, hava kirliliği ve gürültünün azaltılması, yeşil alan, yol ve ulaşım imkânlarının çoğaltılması yoluyla yerel çevre faktörlerinin geliştirilmesini,
- Türkiye’yi yaşam kalitesinin artırıldığı, biyolojik çeşitliliğin korunduğu, doğal kaynakların sürdürülebilir kalkınma yaklaşımıyla yönetildiği, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını gözetilen bir ülke yapmayı hedeflediğini ve bu çerçevede;

- Nüfusu 50.000'nin üzerinde olan kentlerde atık suların arıtılmasını ve atık suların arıtılmadan denizlere verilmesini önleyeceklerini
- Nüfusu 50.000'nin üzerinde olan kentlerin modern katı atık tesislerine kavuşturulmasını, evsel nitelikli katı atıkların kaynaktan ayrılması ve geri kazanılmasını sağlayacaklarını
- Su, atıksu, katı atık, tehlikeli atık gibi çevre korumaya yönelik tesislerin yapılmasında bakımında ve işletilmesinde ülke şartlarına uygun sistem ve teknolojileri destekleyeceklerini,
- Ağaçlandırma, erozyonla mücadele ve iyileştirme çalışmalarında ortalamaları 500.000 hektara çıkaracak ve kentlerimizin etrafındaki yeşil kuşak ormancılığına hız vererek, daha yaşanabilir kentler oluşturulmasına katkıda bulunacaklarını iddia etmektedirler. İlave olarak
- "Bilinçli bir toplum, çevre alanında başarının anahtarıdır" sözüne atıf yaparak "tüketicilerimizin ve sivil toplum kuruluşlarımızın desteği ile kirliliği ortaya çıkarmadan engelleyecek, kaynakların yeniden kullanımını gibi yöntemleri yaygınlaştıracak yaklaşımlara ağırlık vereceğiz. Soluduğumuz hava ve içtiğimiz su başta olmak üzere, kamu ve sivil toplum işbirliği ile tüm çevresel varlıklarımızı etkin bir şekilde denetleyeceğiz" demektedirler.

Yine AKP seçim beyannameğine göre, Avrupa ülkeleri ile mukayese edildiğinde, önemli üstünlüklerimizden biri olan biyolojik çeşitliliğimizi koruyucu tedbirleri sürdüreceğiz. İnsanımızın bu zenginliklerden daha fazla yararlanması için Eko-turizm ve Eko-tarım uygulamalarını yaygınlaştıracacağız. Birbiriyle bütünleşmiş, bilinçli, kaliteli bir çevre ve kent oluşumunda yerel yönetimler odak bir role sahiptir. Kentlerimizin daha yaşanabilir yerlere dönüşmesinde ve çevre sorunlarının aşılmasında yerel yönetimimizi teknik ve mali açıdan güçlendireceğiz. Yerel yönetimlerin aktif katılımıyla, çevre düzeni planlarına hız verecek ve bu planları tüm illerimizi kapsayacak şekilde hızla tamamlayacağız. Su ve kanalizasyon işletmeciliği başta olmak üzere çevre sektöründe, maliyetlerin düşürülmesi ve kalitesinin artırılması için, kamunun yanı sıra özel kesimin de katılımını artıracacağız. Çevre dostu bir yaklaşımla, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını gözeterek, ekonomik kalkınmayı ve doğal kaynaklardan herkesin adil biçimde yararlanmasını sağlayacak çevre yönetim sistemleri oluşturacağız.

AKP iktidar olduğu dönemde Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Mayıs 2004'te taraf olan ülkemiz adına 2007 yılı başında 1.Ulusal Bildirim Raporunu sunmuş, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji ile ilgili gerekli düzenlemeleri yapmış bulunmaktadır. Bu bağlamda, iklim değişikliği ve küresel ısınmanın olumsuz etkilerinin azaltılması için uluslararası işbirliği yapmaya devam edeceklerini ifade etmektedirler. Buna karşılık Türkiye'nin hala daha niye aynı

sözleşmenin protokolü olan Kyoto Protokolünü* imzalamayan ülkeler arasında yer aldığını açıklamamaktadırlar.

Küresel ısınmayla ilgili olarak daha önce başlatılan enerji, ulaştırma, tarım ve sanayi gibi sektörel alandaki çalışmalara kararlılıkla devam edeceklerini de eklemektedirler.

AKP'ye göre ülkemizin ihtiyaç duyduğu altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde, bundan böyle çevre dostu bir yaklaşım benimsenecektir.

Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, yatırımlar için kamu kesiminden izin alma süreçleri kısaltılacak, toplum sağlığı, çevre, çalışma ortamının güvenliği gibi konularda denetim etkinleştirilecektir. Yazarlar öyle olmasını umut etmektedirler.

AKP, yayımladığı seçim beyannamesiyle çevre konusunda yaptığı düzenlemelere ve hedeflediği çalışmalara diğer dört büyük parti beyannamesi ile kıyaslandığında detaylı, ama bir o kadar da ucu açık ve uygulamada bardağın sadece dolu tarafına vurgu yapacak şekilde yer vermiştir. Beynamede AB sürecinde beklenen çalışmaların ülkemizde gerçekleştirilmeye başlandığı ifade edilerek, çevre-enerji konusunda hukuki düzenlemeler, çevre kirliliği ile ilgili tesisler, atık depolama sistemleri, hava kirliliği izleme ağı şeklinde çalışmaların yapıldığı ve etkin şekilde işletileceği konusu anlatılmıştır. Özellikle sanayide ve tüm kamu ve sivil toplum kuruluşlarında çevreye duyarlılık kavramının gün geçtikçe ön plana çıkması ve bu sayede ülkemizin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını gözeten bir ülke olması arzu edilmektedir.

AKP iktidarının, yeni dönemde yerel yönetimlerin aktif katılımıyla ulusal düzeyde temiz çevre-temiz toplum ilkesiyle hareket edeceği dile getirilmekte, konuyla ilgili olarak Çevre ve Orman Bakanlığının desteğiyle 2007 yılı başında ilk olarak Ulusal Bildirim Raporunun sunulduğu, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji ile ilgili gerekli düzenlemelerin ele alındığı sıklıkla vurgulanmaktadır.

60. Hükümet Programında AB Çevre Mevzuatına Uyum*

AKP iktidarının tek başına kurduğu hükümetin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yoğun çalışmaları sonucu başarı ile gerçekleştirilen reformlardan biri olarak çevre gösterilmekte ve bu alanda da önemli mesafeler alındığı ifade edilmektedir.

AKP'nin büyük önem verdiği AB'ye tam üyelik hedefinin de temel amacı "her alanda insanımızın çağdaş standartlarda yaşam koşullarına kavuşturulmasıdır", dendiikten sonra burada çevre konusuna yer verilmektedir.

* Bknz.Türkiye'nin, Kyoto Protokolüne katılmasının uygun bulunduğu ilişkin kanun tasarısı 05.02.2009 tarihinde, TBMM Genel Kurulunda kabul edilerek yasalaştı.

* <http://www.akparti.org.tr/programm.doc>, Erişim Tarihi:15.11.2007

Hükümet programının ilk cümleleri Anayasamızda ifadesini bulan “sağlıklı ve dengeli çevrede yaşama hakkı”, çevre politikalarımızın temelini oluşturmaktadır diyerek başlamaktadır. Daha sonra Türkiye'yi biyolojik çeşitliliğin korunduğu, doğal kaynakların sürdürülebilir kalkınma yaklaşımıyla yönetildiği, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını gözetilen bir ülke yapmayı hedefliyoruz ile devam etmektedir. Program daha sonra diğer öncelikleri sırasıyla şöyle dile getirmektedir:

- Su kaynaklarımızın çok daha verimli bir şekilde kullanılmasına yönelik çalışmalarımız artarak devam edecektir.
- Bu çerçevede; atıksu, katı atık, tehlikeli atık gibi çevre korumaya yönelik tesislerin yaygınlaşmasını sağlayacağız.
- Geri dönüşüm çalışmalarına ağırlık vereceğiz.
- Ağaçlandırma, erozyonla mücadele ve iyileştirme çalışmalarımızı hızlandıracak, kentlerimizin etrafındaki “yeşil kuşak ormancılığını” geliştirerek, daha yaşanabilir kentler oluşturulmasına katkıda bulunacağız.
- Avrupa ülkeleri ile mukayese edildiğinde, önemli üstünlüklerimizden biri olan biyolojik çeşitliliğimizi koruyucu tedbirleri sürdüreceğiz.
- Küresel ısınmayla ilgili olarak daha önce başlatılan enerji, ulaştırma, tarım ve sanayi gibi sektörel alandaki çalışmalara ve ağaçlandırmalara kararlılıkla devam edeceğiz.

60. Hükümet, Çevre politikaları konusunda AB ve Anayasaya atıfta bulunarak programını açıklamıştır. Bu programla birlikte 60. Hükümet, gerek AB tarafından gerekse Türkiye tarafından AB sürecinde yeni bir dönemin başlangıcı olarak algılanmıştır. AB'nin çeşitli fasıllarda tarama raporlarını sonuçlandırması, Katılım Ortaklığı Belgesini revize çalışmaları başlatması ve dört fasılda müzakereleri başlatma hazırlıkları hissedilir bir hareketlilik ortaya çıkarmıştır. Türkiye tarafında ise, 60. Hükümetin programında AB sürecinde kararlılığın vurgulanması ve hemen sonrasında AB müktesebatına uyum amacıyla yürürlüğe girmesi gereken ulusal mevzuat için 2007 ve 2008 yıllarını kapsayacak yeni bir planlama yapması yeni dönemin ilk somut adımları olmuştur(www.virahaber.com, 2007).

Ancak bu dönemin özellikle çevrenin korunması konusunda başladığı gibi devam edip etmeyeceği şüphelidir. Bunu düşündürten şey yeni Anayasa çalışmaları esnasında çevre örgütlerinin ve akademisyenlerin görüşüne müracaat edilmeksizin çevrenin korunmasını düzenleyen 56. madde hükmünün çevre alanında AB sürecinde kat edilen mesafenin geri dönmesine neden olabilecek değişikliklere maruz kalmış olmasıdır. İkinci önemli gelişme, nükleer santrallerin yapımına izin veren bir yasanın kamuoyunda yeterince tartışılmadan alelacele çıkarılmış olmasıdır. Üçüncü gelişme ise Kyoto Protokolü hala imzalanmamış ve iklimin korunmasına ilişkin etkili bir çevre denetim sistemine geçilememiştir. Oysa 18 Ekim 2007 tarihli Lizbon Zirvesi sonrası imzalanan Reform Anlaşması, AB üye devletlerinin iklim değişikliği ile

mücadeleyi Anlaşmalarının en önemli amaçlarından biri haline getirdiği görülmektedir. Güçlü bir aday ülke olan Türkiye'nin bu sorunun çözümünden daha uzun süre uzak tutulamayacağı görülmektedir. Yapılması gereken iklim değişikliği konusunda daha ileri adımlar atılması ve bunun da Birlikten uyarı gelmeden yapılmasıdır. Böylelikle hükümetin gayretleri daha inandırıcı olabilecektir.

AB ile çevrenin korunması konusundaki tüm bu önemli gelişmelere rağmen 2007'de yayımlanan yeni ilerleme raporu Türkiye'nin çevre konusundaki durumunu ortaya koymaktadır. Aşağıda bu konuya değinilecektir.

2007 İlerleme Raporuna Göre Türk Çevre Politikası*

İlgili raporda şöyle ifadeler bulunmaktadır:

Ulusal Çevre Uyum Stratejisi, Yüksek Planlama Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Anılan strateji, çevre konusundaki AB müktesebatının iç hukuka aktarılması, uygulanması ve uygulatılması konularında ve ilgili maliyetin tahmini hususunda bir plan içermektedir.

Yatay mevzuat alanında bir miktar ilerlemeden bahsedilebilir. Çevresel Etki Analizi Direktifi büyük oranda iç hukuka aktarılmıştır. Ancak, halka danışma usulleri ile sınıraşan danışmalar konusunda henüz tam bir uyum sağlanamamıştır. Montreal Protokolü gereğince, ozon tabakasına zarar veren maddelerin ithalatını düzenleyen bir genelge çıkarılmıştır. Sivil savunma konusunda ise, Topluluk müktesebatı ve Marpol protokolüne uygun olarak, deniz kirliliği durumunda acil müdahale ve tazminata ilişkin bir uygulama kanunu kabul edilmiştir.

Türkiye, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Sekreterliğine 1990-2004 yılları için Sera Gazı Envanterini sunmuştur. Türkiye Kyoto Protokolünü henüz onaylamamıştır, Espoo ve Aarhus Sözleşmelerine taraf olmamıştır. Bir sera gazı emisyon izni ticaret düzenlemesi oluşturulmamıştır. Emisyon Ticaret Direktifi iç hukuka aktarılmamıştır.

Çevre sorumluluğu, halkın katılımı ve halkın çevreye ilişkin bilgiye erişimi konusunda iç hukuka aktarımda ilerleme olmamıştır. Stratejik Çevre Analizi Direktifi'nin aktarılması çok erken bir aşamadır.

Hava kalitesi hususunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Çevre korunması bakımından yakıt ithalatının kontrolüne ilişkin kurallar kabul edilmiştir. İzleme istasyonları şebekesi genişletilmiştir. Ancak hava kalitesi çerçeve müktesebatının ve

* Bu ilerleme raporundan sonra, 2 ilerleme raporu daha yayınlanmıştır. Bknz. http://www.ihb.gov.tr/bilgi_bankasi/raporlar_reports/ilerleme_raporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf, Erişim Tarihi:10.01.2009 ve http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/llerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf, Erişim Tarihi: 04.01.2010

İlgili Direktiflerin iç hukuka aktarılması henüz tamamlanmamıştır. Kolay buharlaşan organik bileşen emisyonları, bazı sıvı yakıtlarındaki sülfür oranı ve ulusal emisyon tavanları konusundaki müktesebata dair mevzuata ilişkin ilerleme olmamıştır.

Atık yönetimine ilişkin müktesebata uyum konusunda bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Kullanılmış lastiklere ilişkin bir yönetmelik ve atık madde ithalatının kontrolüne ilişkin bir genelge kabul edilmiştir. Paketlemeye dair uygulama yönetmeliğinde bir değişiklik yapılmıştır. Bu alandaki uyum ileri düzeydedir. Bununla birlikte, poliklorinli bifeniller, kullanım ömrü dolmuş hurda araçlar ile hurdaya çıkmış elektrikli ve elektronik cihazlara ilişkin direktiflere ilişkin ilerleme çok sınırlı kalmıştır. Düzenli depolama, atık maddelerin yakılması, elektrikli ve elektronik cihazlarda belirli birtakım maddelerin kullanılmasının sınırlandırılmasına yönelik hiçbir ilerleme bulunmamaktadır. Türkiye'nin ulusal atık yönetimi planı bulunmamaktadır.

Su kalitesi konusunda hiçbir gelişmeden bahsedilememektedir. Su kalitesiyle ilgili müktesebatın bazı unsurları Türk mevzuatınca karşılanmaktadır. Ancak, Su Çerçeve Direktifi aktarılmadığı için genel uyum düzeyi düşüktür. Sınırlama istişareleri henüz erken bir aşamadır. Su yönetimine ilişkin kurumsal çerçeve akarsu havzası yönetimi temelinde düzenlenmemiştir.

Doğanın korunması alanında sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Üç doğa parkı, bir milli park ve 24 doğal hayat rehabilitasyon alanı ulusal mevzuat çerçevesinde "koruma altındaki alanlar" olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, yasal uyum ve uygulama düzeyi düşük kalmıştır. Yaşam alanlarının hızla yitirilmesinin devam etmesi endişe vericidir. Doğanın korunmasına ilişkin bir çerçeve yasa ile kuşlar ve yaşam alanlarına ilişkin uygulama mevzuatı henüz kabul edilmemiştir.

Endüstriyel kirlenmenin kontrolü ve risk yönetimi hususunda hiçbir ilerleme gözlenmemiştir.

Seveso Direktifi'nin bazı unsurları ve Büyük Bacalı Tesisler ile atık maddelerin yakılmasına ilişkin direktifle ilgili uyum sağlanmıştır. Ancak, genel anlamda mevzuata aktarma ve uygulama düşük seviyede seyretmiştir. Birleştirilmiş (entegre) izin sisteminin uygulamaya sokulması henüz erken aşamadır.

Kimyasallar alanında bir miktar gelişmeden bahsedilebilir. Çevrenin korunması bağlamında kimyasalların ithalinin kontrolüne ilişkin bir genelge yapılmıştır. Genel olarak, aktarım düzeyi bu alanda düşük kalmıştır. Etkin uygulama için gerekli kapasite yetersizdir.

Genetik açıdan değiştirilmiş organizmalar ya da gürültü konularında hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. Gürültü alanında uyum ileri seviyededir. Ancak gürültü haritalarının ve eylem planlarının hazırlanması erken aşamadır.

İdari kapasite alanında kayda değer bir ilerleme gözlenmiştir. Çevre Kanunu'na getirilen değişikliklerin ardından önemli sayıda uzman Çevre ve Orman Bakanlığı'na

istihdam edilmiş ve eğitilmiştir. Çevre alanındaki projelerin desteklenmesi için Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesinde bir Çevre Fonu oluşturulmuştur. Projelerin öncelik sıralarını belirlemek amacıyla bir metodoloji yürürlüğe konmuştur.

Bununla birlikte, bir Ulusal Çevre Ajansı'nın kurulması yolunda hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. İlgili makamların arasında eşgüdüm de dâhil olmak üzere idari kapasitenin daha da güçlendirilmesi gerekmektedir.

Teftiş gibi sorumluluklar açık biçimde tanımlanmamıştır. Çevrenin korunmasının diğer politika alanlarına yatay biçimde dâhil edilmesi ve yeni yatırımların çevre müktesebatına uyumunun sağlanması henüz erken bir aşamadır.

Bu ifadelere baktığımızda 2007 tarihli AB İlerleme Raporu'nun Türkiye'nin çevre alanında yeterince ilerlemediğini iddia etmekte olduğunu görmekteyiz. İlerleme olarak saptadığı alanlar, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'dir. Ancak buna karşılık hava ve su kalitesi konularında yeterli bir gelişme kaydedilmediğini saptamaktadır. Atık yönetimine ilişkin olarak henüz ulusal bir plan yoktur ama buna rağmen atıkların bertarafı konusunda bir parça ilerlemeler sağlandığını kabul etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye, aslında merkezi düzeyde yani Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesinde idari kapasitenin ve idari yetkilerin artırılması bakımından şimdiye kadar olanlarla kıyaslandığında Birliğin iddiasına karşın önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Ancak, bilgi edinme ve kararlara katılıma ilişkin yatay mevzuat, hava kalitesinin korunması, kimyasalların kısıtlanması ya da yasaklanması, gürültü seviyelerinin indirilmesi ve atıklarla ama tehlikeli atıklarla mücadele gibi konularda hem hukuki süreç bakımından hem de uygulama açısından hakikaten sınırlı ilerleme göstermiştir. Bunun bilerek yapıldığını düşünüyoruz. Yine Türkiye, endüstriyel kirlenme ve risk yönetimi konusunda önemli bir ilerleme kaydetmemiştir. Çevre müktesebatının aktarımının genel düzeyi AB Raporunun iddiasını destekleyecek şekilde düşüktür. Buradan yola çıkarak şu önerilerde bulunmak istiyoruz.

“Türk çevre politikası, AB çevre politikası gibi devletin, yerel yönetimlerin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının sürece paralel olarak uyum çalışmaları içerisinde yer almasını zorunlu kılmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve özel sektörün ortak bir anlayış çerçevesinde bütüncül bir yaklaşım sağlayarak uyum sürecini planlı bir şekilde yürütmeleri gerekmektedir. AB çevre müktesebatına uyum süreci sadece hükümetlerin içinde olacağı bir süreç değildir. Özel sektörün, yerel yönetimlerin ve toplumsal desteğin sağlanabilmesi için “Sivil Toplum Kuruluşları”nın gerek mevzuat uyumuna katkı yapması, gerekse uygulamada fiili olarak önemli görevler üstlenmeleri artık bir zorunluluk haline gelmiştir.

2007 yılında yayınlanan ilerleme raporunda Türk Çevre Politikasının hangi alanlarda ilerleme sağlayıp, sağlayamadığı detaylı olarak Türk tarafına bildirilmiştir. Çevre ve Orman Bakanlığı İlerleme Raporunda yer alan ve ilerleme sağlanamayan alanlarda gerekli düzenlemeleri yapmak üzere çalışmalara zaman geçirmeksizin başlamalı, bu çalışmalarda haklı duruşlarına destek sağlamak amacıyla çevre örgütleri ile akademisyenlerin görüşlerine itibar etmeli, Yeni Anayasa çalışmalarında çevre hakkına ilişkin hassasiyetleri göz önünde bulundurmak suretiyle, çevrenin korunması konusunda "sivil" tabir edilen Anayasada gereken önemi verdiğini gösterir düzenlemeler gerçekleştirmelidir. Örneğin "temiz bir çevrede yaşama hakkını insanın temel hakları arasında gördüğünü vurgulayacak şekilde bir hak düzenlemesi yapılabilir. Bu çevrenin korunmasını bulunduğu yerden AB standartlarının bile üzerine çıkarabilir.

Aslında Türkiye, AB çevre mevzuatına uyum konusunda gerekli adımları atan bir ülkedir. Süreç incelendiğinde Türk çevre politikasının AB organlarının rapor ve direktifleri doğrultusunda harekete geçebildiği görülebilmektedir. Sadece AB çevre politikasının vesayeti altında gelişen Türk çevre politikası ve hukukunun çevrenin korunması konusunda yetersiz kalabileceği bizleri endişelendirmektedir. Bu bağlamda, şu söylenebilir "Her ülkenin kendi bünyesine özgü, uyulması zorunlu çevre politikası vardır ve olmalıdır. Yeni hükümete düşen, bunu bulup çıkarmak, uluslar arası topluma göstermek ve uygulamak olmalıdır."

Öte yandan mevcut çevre politikamızın AB çevre politikasına göre yeterli olmadığı, üyelik sürecinde bazı sorunlarla karşı karşıya kalınacağı, özellikle de uygulama aşamasının ciddi sorunlar oluşturacağı, Türkiye açısından çevre alanında yapılacak yatırımlar için önemli miktarda ekonomik ve mali kaynağa ihtiyaç olduğu, her şeye rağmen çevre politikası alanında yapılacak düzenlemelerin siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşamda bir değişim/dönüşüm süreci başlatacağını biliyoruz. Ancak her şeye rağmen, son yıllarda özellikle de AB'ne tam üyelik süreci ile birlikte Türkiye'nin değişen ve gelişen dinamik bir çevre politikasına sahip olduğu için tüm bu sorunların üstesinden geleceğine de inanıyoruz.

Türkiye hükümeti doğru hareket ederse ve toplumsal desteği sağlarsa Birliğe katılım öncesi –çevre konusunda- Avrupalılaşmayı sağlayacaktır.

Kaynakça

Brüksel 9 Kasım 2005 COM (2005) 561

Brüksel 9 Kasım 2005 COM(2005) 559

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlерlemeRaporlari/2007ilerleme_raporu_tr.pdf, Erişim Tarihi:15.11.2007

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/turkiye_kat_ort_belg_2007.pdf, Erişim Tarihi:28.11.2007

<http://www.akparti.org.tr/beyanname.doc>, Erişim Tarihi: 15.11.2007

<http://www.akparti.org.tr/programm.doc>, Erişim Tarihi: 15.11.2007

<http://www.ikv.org.tr/pdfs/30ca8de1.pdf>, Erişim Tarihi: 15.11.2007

<http://www.ikv.org.tr/pdfs/30ca8de1.pdf>, Erişim Tarihi: 15.11.2007

<http://www.ikv.org.tr/pdfs/a6b748af.pdf>, Erişim Tarihi: 15.11.2007

<http://www.virahaber.com/?c=4490>, Erişim Tarihi: 24.11.2007

http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/article/ab-2008-2009-genisleme-stratejisi-aciklandi_, (Erişim Tarihi: 08.12.2009)

www.bumko.gov.tr/TR/dosyagoster.aspx?DIL=1&BELGEANAH=11034&DO_SYASIM=2008-genisleme-strateji-kağıdi.doc, (Erişim Tarihi: 08.12.2009)

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf, Erişim Tarihi:10.01.2009

http://www.ihb.gov.tr/bilgi_bankasi/raporlar_reports/ilerleme_raporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf, Erişim Tarihi:10.01.2009

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlерlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf, Erişim Tarihi: 04.01.2010

Öner, Ş., Yıldırım, U., Gül, Z., (2005), "Avrupa Birliği Çevre Politikasındaki Değişimler Çerçevesinde Çevre Korumaya Türkiye'nin Yaklaşımı: Türk Çevre - Yasası Tasarısının Analizi", *III. Uluslar arası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi*, Celalabad / Kırgızistan, <http://www.tdcif.org/sempozyum2005/?pg=kabul>

Yıldırım U., Budak, S., (2005), "Avrupa Birliği Çevre Politikasındaki Son Gelişmeler ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme" Editörler:Harun Arıkan-Muhsin Kar, *TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ, Siyasal, Bölgesel ve Ekonomik Boyutlar*, Ankara, Seçkin Yayınları, 468-500

Yıldırım, U., (2003), "Avrupa Birliği Ortak Çevre Politikası" Editörler : Muhsin Kar-Harun Arıkan, *Avrupa Birliği Ortak Politikalar Ve Türkiye, Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Politikaların Uyumlaştırılması*, İstanbul: Beta Yayınları, 317-348.

AB Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Çevre Politikasındaki Değişimler

Yıldırım, U., (2007), “Çevre Politikaları Bağlamında AB-Türkiye İlişkileri” *Mersin Üniversitesi Ulusal Çevre Sempozyumu*, 18-21 Nisan 2007, Mersin

Yıldırım, U., (2007), “Son Gelişmeler Çerçevesinde Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'nin Değişen Çevre Politikası”, *Çağ Üniversitesi AB Giriş Sürecinde Değişen Türkiye Sempozyumu*, 09-10 Mayıs 2007, Yenice / Mersin

Yıldırım, U., Budak, S., Gül, Z., (2007), “As an International Actor of Environmental Regime, Reflections of EU's Environmental Policies on Turkish Environmental Policies”, *Environment: Survival and Sustainability* 19 - 24 February 2007, Near East University.

Yıldırım, U., Budak, S., Gül, Z., (2006), “Changes And Transformations Of Turkey's Environmental Policies In The Process Of European Union” International Symposium On The Changes And Transformations In The Socio-Economic And Political Structure Of Turkey Within The Eu Negotiations, 16-18.March.2006, Kütahya/Turkey, s. 317-334.

Yıldırım, U., Öner, Ş., Gül, Z., (2007), “Küreselleşme Sürecinde Hazar Bölgesinde Sürdürülebilir Kalkınma-Ekonomik Gelişme İkilemi: Enerji Kaynaklarının Kitiği” *Caucasus And Central Asia In The Globalization Process II. International Congress*, Baku 2-5 May 2007, I. Cilt, s.317-331.